

ВАЗОРАТИ МАОРИФ ВА ИЛМИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН
ДОНИШГОҶИ ДАВЛАТИИ КҮЛОБ БА НОМИ
АБӮАБДУЛЛОҶИ РӮДАКӢ

735360, шаҳри Кӯлоб, кӯчаи С.Сафаров 16, телефон: 2-35-06, 2-35-09
www.kgu.tj; почтаи электронӣ: info@kgu.tj

№ _____ аз « _____ » _____ соли 2019

ш. Кӯлоб

“Тасдиқ мекунам”

Ректори Донишгоҳи давлатии
Кӯлоб ба номи Абӯабдуллоҳи
Рӯдакӣ д.и.ф.-м., профессор, узви
иҷтимоии ҶТ,

Абдулло Ҳабибулло
соли 2019

ТАҚРИЗИ

ба диссертатсияи Расулзода Сорбон Пирмад дар мавзӯи “Заминаҳои методии таълими равиявии биология дар синфҳои 10 ва 11-и муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумии Ҷумҳурии Тоҷикистон”, ки барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои педагогӣ аз рӯйи ихтисоси 13.00.02 – назария ва усули омӯзишу парвариш (биология) пешниҳод гардидааст.

Рушди пешрафти илму техника, технологияҳои муосир дар давраи ҷаҳонишавӣ дар тамоми ҷомеаи ҷаҳонӣ дар ибтидои асри XXI мутахассисони баландихтисосро тақозо дорад. Дар робита бо татбиқи Консепсияи таълимоти касбӣ, мушкилоти таълимоти равиявӣ ва инфиродӣ дар таълиму тарбияи насли наврас вучуд дорад, ки танҳо дар раванди ба

назар гирифтани хусусиятҳои рӯҳонӣ ва равонии шахсият амалӣ карда мешавад.

Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ба рушди соҳаҳои илму маориф ва техникаву технологияи муосир, ҳамчун заминаи муҳим ва асосӣ барои инкишофи таҳкими тамоми соҳаҳои ҳаёти ҷамъиятӣ тавачҷуҳи хоса медиҳад ва соҳаи маорифро яке аз соҳаи калидию самтҳои афзалиятноки сиёсати худ ҳисобида чораҳои заруриро барои ташаккули намунаи баланди таҳсилоти босифати миллӣ, дар ҳамкорӣ бо низоми маорифи ҷаҳонӣ, инчунин таъмини талаботҳои инсонӣ ва шахсият дар азхудкунии дониш ва касбу ҳунар тавбаъм мешуморад.

Ҳадафи асосии тағйироти зинаҳои баландтарини таҳсилоти умумӣ ин фардикунонӣ, ташкили таълими равиявӣ ва тафриқавӣ, инчунин такмил додани самаранокии таълим мебошад. Аз ин рӯ вазифа гузошта шудааст, ки низоми таълими махсус дар синфҳои болоии муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ бояд бо назардошти бозори меҳнат ташкил карда шавад.

Гузариши низоми маорифи ҷумҳурӣ ба таълимоти равиявӣ қисман тағйироти мақсад ва ҳадафҳои омӯзиши фанни биологияро, ки асосан ба инкишофи шахсият, ташаккул додани манфиатҳо ва ҳавасмандгардонӣ, сифатҳои ахлоқӣ ва эҷодӣ, қобилиятҳои ақлонии хонандагон равона карда шудааст, тақозо дорад.

Аксарияти олимони методистон, равоншиносон, педагогон масъалаи таълими тафриқавӣ ва инфиродиро дар раванди омӯзиш хеле муҳим арзёбӣ мекунанд. Барои ҳалли фасли ин масъала: муайян намудани ҳадафҳои омӯзиш, як қатор масъалаҳоро оиди ташаккул додани таълимоти тафриқавӣ, меъёрҳои сарбории муассисаи таҳсилоти бачагона дар синфҳои

равниавӣ (соҳавӣ), интихоби касб аз ҷониби донишҷӯён ва ғайраро омода сохтан зарур аст.

Ҳангоми омӯзиши мероси педагогӣ ва роҳҳои таърихӣ рушди педагогикаи халқи тоҷик қайд карда мешавад, ки таълимоти равниавӣ ва тафриқавӣ таърихӣ хеле қадимаи худро дорад. Ҳамин тавр, хонандагонро дар соҳаҳои мухталиф, аз қабили фалсафа, дорусозӣ, математика, астрономия, адабиёт ва ғайра омӯзиш меоданд. Омӯзгорон дар раванди таълиму тарбия, қобилиятҳо ва малакаҳо, шавқу ҳаваси ҳар як хонандаро ба инбат меширофтаанд ва дар алоҳидагӣ ба онҳо вазифаҳои фардӣ дода мешуданд.

Таҳқиқотчиёни ватанӣ қанбаҳои гуногуни назариявиро дар омӯзиши масъалаи таълими равниавӣ низ пешниҳод намуданд.

Вале ҳангоми ташкили таълими равниавӣ дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумии ватанӣ дар бисёр маврид таълимоти назариявӣ, методологӣ ва таҷрибаи мавҷуда ба назар гирифта нашудааст. Бинобар ин, дар солҳои гузашта, таълими равниавӣ ва омӯзиши амиқи фанҳо боиси афзудани ҳаҷми донишҳо мегардид. Қобилиятҳо ва малакаҳои хонандагон яктарафа инкишоф меёфт ва онҳо барои азхудкунии фанҳои ғайресоҳавӣ шавқу рағбати зиёд надонганд.

Феълан як қатор тафовутҳо байни қанбаҳои муҳими ҷараёни таълимӣ ба вуҷуд омадаанд: яқум, бо сабабе ки дар кишвар шароитҳои илмӣ, техникаӣ, иқтисодӣ ва экологӣ тағйир ёфтаанд, ин ба тағйир ёфтани мундариҷа ва сохтори раванди таълим дар фанҳои биологӣ сабаб шуд, дуоҷиб, масъалаҳои таълими равниавии (соҳавии) биологии хонандагон ба таври кофӣ коркард нашудаанд ва ғайраҳо сабаби интиҳоб ва таҳқиқи

мавзӯи "Заминаҳои методии таълими равиявии биология дар синфҳои 10 ва 11-и муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумии Ҷумҳурии Тоҷикистон" гардида.

Мақсади таҳқиқот дарёфти тадбирҳои самарабахш барои баланд бардоштани муваффақиятнокии таълими равиявӣ аз ҷанби биология барои хонандагони синфҳои 10 ва 11 муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ мебошад.

Навгони илмӣ таҳқиқот аз он иборат аст, ки дар он борӣ аввал:

– аҳамият ва маънои чунин мафҳумҳои педагогӣ, ҳамчун "таълими равиявии биология", "қурҳои интихоби биология" муайян карда шуда, дар сатҳи назариявӣ амсиран самарабахши таълими хонандагони синфҳои болоии муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ вобаста ба таълими равиявии соҳаи химия ва биология таҳия карда шуд:

– нақшаи намунавии таълим дар равияи табиӣ ва математикии соҳаи химия ва биология дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ пешниҳод карда шуд.

– мафҳумҳои асосӣ вобаста ба равия ва соҳаи интихоб намудаи хонандагон таҳия, амиқ ва мушаххас гардида, намудҳо, усулҳо ва воситаҳои фардиқунонии таълими соҳаи химия ва биология муайян карда шуданд.

Аҳамияти назариявӣ таҳқиқот аз он иборат аст, ки мазмуну мундариҷаи курси биологӣ барои хонандагони синфҳои болоӣ (10 – 11) асоснок карда шудаанд (инсондӯстӣ, ҳамгирӣ, тафриқавӣ, асоснокии донишҳои илмӣ биологӣ, алоқани зичи таҳсилоти касбӣ бо политехникӣ); принципҳои ташкилии таълими биология бо назардошти таълими равиявӣ (шахсӣ, мушқилот, баҳсҳо, мустақилии хонандагон дар қабули қарордодҳо, алоқани мутақобилани фаъолияти дастаҷамъӣ ва шахсии хонандагон,

киноатмандии хонандагон ба талаботҳои маънавӣ ва ниятҳо) ва ҳоказо муайян карда шуданд.

Аҳамияти амалии таҳқиқот аз: истифодаи самаранокӣ технологияи таълими биология дар синфҳои равиявӣ, (соҳаи химия ва биология), мушаххаскунии таълими равиявӣ (дарс ва лексияҳои проблемавӣ, лексия – сӯҳбатҳои тамоюли эвристикӣ, дарсҳои омехта, таҷрибаҳо, машғулиятҳои семинарӣ ва ғайра), вазифаҳои хонагии эҷодӣ бо унсурҳои вазифаҳои тадқиқотӣ, сунорҳои ҷаҳонии беруназсинфӣ (экскурсияҳо ба музейҳо ва табият, ҷамъияти илмӣ хонандагон аз фанни биология, конференсияҳои илмӣ, корҳои мустақилона оид ба омӯзиши адабиёти илмӣ; назорати дониши ба даст омадан хонандагон аз гузаронидани таҷрибаҳои биологӣ, намоиши корҳои амалӣ, ҷимояи рефератҳо, баҳогузорӣ оид ба мавзӯҳои интихобшуда ва умумӣ) ва методҳое, ки ба мустаҳкам намудани қобилияти мустақилонаи хонандагон таъсир расондан қодиранд (маълумотӣ ва тадқиқотӣ); методҳои истифодаи таълими равиявӣ дар фаъолияти амалии омӯзгорони биология ва табиятшиносӣ дар муассисаҳои таълимӣ, дар тайёр намудани омӯзгорони биология дар муассисаҳои таҳсилоти олӣ ва ғайраҳо иборат аст.

Эътимоднокӣ ва асоснокӣ натиҷаҳои таҳқиқот тавассути услуби муносибати бонизом, контсепсияи илмӣ ташхиси педагогӣ, таъя намудан ба услуби таҳқиқоти назариявӣ ва даврӣ (эмпирикӣ), инчунин натиҷаҳои кори таҷрибавию озмоишӣ, тасдиқи мафҳумҳои дар фарзия баёнгардида, маҷмун услубҳои, ба ҳар як марҳилаи таҳқиқот мувофиқ, таҷрибаи шахсии кори муаллиф ба сифати омӯзгор, таъмин карда мешавад.

Ҳамчунин эътимоднокӣ ва самаранокӣ рисолаи илмиро натиҷаҳои тадқиқот, тамоюл ба корҳои назариявӣ дар таълими равиявӣ усулҳое, ки

дар таҳқиқот истифода шудаанд, натиҷаҳои озмоишӣ педагогӣ хузури шахсии муаллиф дар гирифтани натиҷаҳои илмӣ, ки дар рисола нишон дода шудаанд исбот гардидааст.

Натиҷаҳои таҳқиқот доир ба методикаи таълими равиҷии биология дар амалияи оммавии қори омӯзгорони биология ва омӯзгорони фанҳои дигари сикли табиатшиносӣ дар муассисаи таҳсилоти миёнаи умумӣ ва низомии таҳсилоти миёнаи касбӣ, зимни омӯҳасозии омӯзгорони биология дар муассисаҳои таҳсилоти олии, низомии бозомӯзии кадрҳои педагогӣ мавриди истифода қарор гирифтаанд.

Арзиши диссертатсияи Расулзода С.П. аз он иборат аст, ки пешниҳодоти илмӣю амалии он ба баланд бардоштани сифати азхудкунии донишҳои биологӣ ва донишҳо дар бораи касбҳо дар соҳаи биология; азхудкунии маҳоратҳои методологӣ, зеҳнӣ, амалиявӣ аз қониби хонандагон дар инкишоф додани майлу рағбат онҳо ба озмоиши биология ва таҳассусҳои биологӣ нигаронида шудаанд.

Мухтавои асосии диссертатсия дар 7 интишороти муаллиф, аз ҷумла дар 5 мақола дар маҷаллаҳо ва нашрияҳои илмие, ки аз қониби КАД – и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон барои ҷоп кардани натиҷаҳои асосии илмии диссертатсияҳо тавсия шудаанд, инъикос ёфтаанд.

Таъкид қардан ба маврид аст, ки қанбаи илмии рисола қавӣ буда, муаллифи он бо таъя аз пажӯҳишоти фароҳамовардааш дуруст хулосабарорӣ намудааст.

Рисола бо забони хуби илмӣ хеле фаҳмо навишта шуда, баёнгари он аст, ки унвонҷӯй дар атрофи мавзӯи интихобгардида аз оғоз то охири таҳқиқоташ ҷиддан таҳлили қори илмӣ бурдааст.

Ба хотири амиқ дарк кардани моҳияти масъала унвонҷӯй дар рисолаи хеш аз диаграмма ва ҷадвали шарҳдиҳандаи он истифода кардааст.

Дар рисола ҳангоми тақриз дар баробари муваффақиятҳои зиёд баъзе нуқтаҳои баҳсталаб ба назар мерасанд, ки ислоҳи минбаъдаи онҳо боиси боз ҳам баланд бардоштани сатҳу сифати пажӯҳишоти оянда хоҳад буд.

1. Хуб мешуд дар бораи сатҳҳои фаъолияти эҷодӣ маълумоти пурра дода мешуд.
2. Дар диссертатсия дар бораи кори мустақилона сухан меравад лекин вазифаҳои он пурра кӯшода нашудааст.
3. Дар ҳолати муқоиса намудани натиҷаҳои озмоиши педагогии дар мактабҳои гуногуни шаҳру ноҳияҳои гузаронидашудааш, хулосаҳои ҷудогона дода мешуд, арзиши илмии рисола боз ҳам ғанӣ мегардид.
4. Ҳам дар авгоререферат ва ҳам дар рисола хатоҳои илмӣ, имлоиву услубӣ ба назар мерасанд, ки ислоҳи онҳо аз ҷониби муаллиф воҷиб аст.

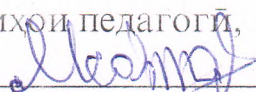
Эродҳои овардашуда ҷузъӣ буда, ба арзиши волои назариявӣю амалии рисола таъсире надоранд.

Рисолаи илмии Расулзода Сорбон Пирмад дар мавзӯи “Заминаҳои методии таълими равиявии биология дар синфҳои 10 ва 11-и муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумии Ҷумҳурии Тоҷикистон” тадқиқоти илмӣ-тахассусии анҷомёфта ҳисобида шуда, аз рӯи ҳаҷм, арзиши назарӣ ва амалӣ ҷавобгӯ ба талаботи ҚОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аст ва муаллифи он сазовори соҳиб шудан ба дараҷаи илмӣ номзади илмҳои педагогика аз рӯи ихтисоси 13.00.02 – назария ва методикаи омӯзишу парвариш (методикаи таълими биология) мебошад.

Тақриз аз ҷониби доктори илмҳои педагогӣ, профессор Мирзоев Салим Сайдалиевич тартиб дода шуда, дар ҷаласаи васеи кафедраи химия

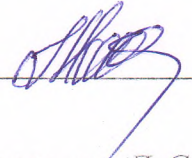
ва биологияи Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абӯабдуллоҳ Рӯдакӣ муҳокима гардида, ба тариқи овоздиҳии кушода аз тарафи кулли аъзоёни кафедра қабул гардид ва бо қарори № 2 аз “02” сентябри соли 2019 тасдиқ шудааст.

Доктори илмҳои педагогӣ,
профессор Мирзоев Салим Сайдалиевич

Мудири кафедраи химия ва биология
Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи
Абӯабдуллоҳи Рӯдакӣ,

номзади илмҳои кишоварзӣ,

 Исупов Дилшод Сафармадович

Котиби ҷаласа: Уроқов Мирзомурод Давлатмуродович

Имзои С.С.Мирзоев ва Д.С.Исупов, ва котиби ҷаласа М.Д.Уроқов.-ро тасдиқ мекунам.

Мудири шӯбаи кадрҳои ДДК
ба номи Абӯабдуллоҳ Рӯдакӣ

Ятимов Ҳ.Т.